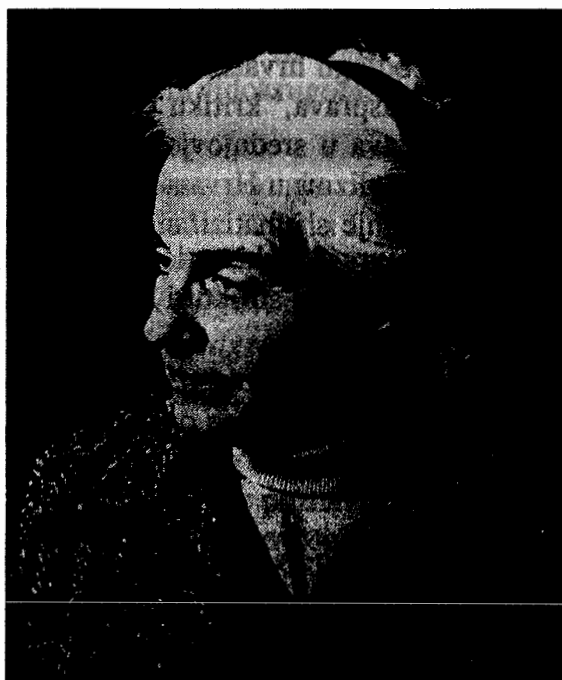

in memoriam

NADA KLAIĆ, POVJESNIČAR HRVATSKOGA SREDNJOVJEKOVLJA

Prof. dr. Nada Klaić, istaknuti hrvatski povjesničar i dugogodišnji profesor Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, rođena je u Zagrebu 21. srpnja 1920, gdje je pohađala osnovnu i srednju školu, a 1943. diplomirala studij povijesti na Filozofskom fakultetu. Potkraj te godine imenovana je za asistenta-vježbenika pri katedri za nacionalnu povijest na tom fakultetu, a 12. XII. 1945. izabrana je za asistenta na istoj katedri, da bi već iduće godine doktorirala tezom: „Političko i društveno uređenje Slavonije za Arpadovića”. Tako je započeo njezin dug i iznimno plodan znanstveni i nastavnički rad, kojemu je središte za gotovo punih četrdeset pet godina bio Filozofski fakultet u Zagrebu i katedra za hrvatsku povijest.

Na tom je fakultetu prolazila sve stupnjeve nastavničkog napredovanja. Godine 1954. postala je privatnim docentom za hrvatsku povijest od XII. do XV. stoljeća, a u listopadu 1955. izabrana je za docenta pri katedri za hrvatsku povijest. Izvanrednim profesorom postala je 1961, a redovitim profesorom 1969, na kojoj je dužnosti ostala sve do smrti (Zagreb, 2. kolovoza 1988).

Nastavničkim i znanstvenim djelovanjem Nada Klaić je ostavila dubok trag u razvoju poratne historiografije o hrvatskom srednjovjekovlju. Kao docent, izvanredni i redoviti profesor gotovo je trideset pet godina održavala predavanja iz hrvatske povijesti srednjega vijeka brojnim naraštajima studenata. Nastavnički je rad oslanjala na vlastita istraživačka nastojanja, obuhvaćajući svojim znanstvenim zanimanjem sva razdoblja i veoma širok problematski raspon hrvatske srednjovjekovne povijesti. Napisala je velik broj rasprava, članaka i znanstvenih priloga, te više od desetak knjiga, pa je svojim opsežnim djelom bitno utjecala na razvoj hrvatske medijevalne historiografije.

Polazište njezina tumačenja hrvatske povijesti srednjega vijeka bio je kritički stav prema izvornoj građi i neprekidno provjeravanje već izrečenih historiografskih gledišta. Na toj je podlozi postupno oblikovala vlastitu koncepciju o hrvatskom srednjovjekovlju, prepoznatljivu i izričajem, živim i često polemičkim i metodom pristupa pojedinim pitanjima.

Kritički je prosuđivala skupine povijesnih vrela ili, pak, pojedinačne isprave, primjere, ranosrednjovjekovne isprave Trpimirovića,¹ privilegije Arpadovića dalmatinskim gradovima² ili isprave Krčkih knezova za Modruš i Vinodol,³ dograđujući na takve analitičke prosudbe o izvornoj građi istraživanja i nove prijedloge tumačenja o mnogim ključnim problemima hrvatske srednjovjekovne povijesti. Iz opsežnog popisa takvih pitanja evo tek nekoliko primjera koji ocrtavaju širinu njezina znanstvenog zanimanja.

U novom je svjetlu opisala vladanje kneza Trpimira, dajući mu istaknuto mjesto među hrvatskim vladarima Devetoga stoljeća,⁴ drugačije je od starije historiografije tumačila političke odnose između Trpimirovića i gradova bizantske Dalmacije,⁵ upozorila je na društvenu podlogu hrvatskoga glagoljaštva u jednoj od svojih najvažnijih i najmanje prijepornih rasprava,⁶ kritiku tzv. *Qualitera* povezala je sa staleškim organiziranjem nižega plemstva u srednjovjekovnoj Hrvatskoj u sredini XIV. stoljeća,⁷ pisala je o postanku feudalizma u Hrvatskoj sasvim drugačije od prethodnika, stvarajući podlogu za prevladavanje shematiziranih stajališta,⁸ postanak slavonskih varoši uklopila je u dostignuća suvremene historiografije,⁹ postavila svježja pitanja i predložila sasvim nova rješenja o društvenoj strukturi kvarnerskih općina i o značajkama *Vinodolskog zakona*¹⁰ itd.

U dugom znanstvenom djelovanju Nade Klaić, od prvih priloga što ih je objavila na početku 50-ih godina,¹¹ do radova u posljednjim godinama, od kojih se neki još nalaze

---

1 *Diplomatička analiza isprava iz doba hrvatske narodne dinastije*, I, Historijski zbornik [dalje: HZ] XVIII, 1965, 141-188; II, HZ XIX-XX, 1966-67, 225-263.

2 *O autentičnosti privilegija trogirskog tipa*, Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru II, 1957, 77-88; *Još jednom o tzv. privilegijama trogirskog tipa*, Istorijski časopis XX, 1973, 15-87.

3 *Kako i kada su Krčki knezovi stekli Modruš i Vinodol*, Vjesnik Historijskog arhiva Rijeka i Pazin XVI, 1971, 131-168.

4 *O Trpimirovoj darovnici kao diplomatskom i historijskom dokumentu*, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku LXII, 1960 (objelodanjeno 1967), 105-155.

5 *Hrvatski vladari i Bizantska Dalmacija*, Radovi XLIII, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 15, Akademija nauka i umjetnosti BiH, 1972, 143-172.

6 *Historijska podloga hrvatskoga glagoljaštva u X i XI stoljeću*, Slovo 15-16, 1965, 225-281.

7 *Postanak plemstva „dvanaestero plemena kraljevine Hrvatske“*, HZ XI-XII, 1958-59, 121-163; *Plemstvo dvanaestero plemena kraljevine Hrvatske*, isto, IX, 1956, 83-100.

8 *Uz problem geneze feudalizma u Hrvatskoj*, Jugoslovenski istorijski časopis 1966/3-4, 55-78.

9 *Prilog pitanju postanka varoši*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu III, 1955, 41-59.

10 *Što su kmetovi Vinodolskog zakona?*, Radovi Filozofskog fakulteta, Odsjek za povijest 4, 1962, 25-50.

11 *Prilog pitanju klasne borbe u zagrebačkoj općini na početku XVII. stoljeća*, HZ III, 1950, 199-211; *O nekim pitanjima feudalne formacije u srednjovjekovnoj Slavoniji*, HZ IV, 1951, 107-132.

u tisku,¹² primjetne su pojedine etape njezina razvoja i stvaralačkog sazrijevanja. U prvom razdoblju, prije svega u 50-im godinama, pretežno je bila usmjerena prema proučavanju gospodarskog i društvenog razvoja, što je bilo u skladu s metodološkim smjernicama poratne historiografije.¹³ Ali, postupno se njezino područje istraživanja širilo, kako u analitičkim priložima, od kojih su neki već spomenuti, tako i u prvim sintezama ili općim pregledima o hrvatskoj srednjovjekovnoj povijesti. U knjizi *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku* (Zagreb 1971) sažela je sva dotadašnja istraživanja o ranosrednjovjekovnoj hrvatskoj povijesti, ali je baštini historiografije utisnula vlastiti konceptijski pečat. Za razliku od prethodnika, u toj je sintezi o ranom hrvatskom srednjovjekovlju obratila pozornost svim područjima društvenog razvoja, od političkog okvira, preko društvenog ustrojstva, do kulturnog razvoja i crkvene povijesti. Pet godina kasnije objavila je *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku* (Zagreb 1976), sintezu o hrvatskoj povijesti od početka XII. do potkraj XIV. stoljeća. Taj drugi dio pregleda hrvatske povijesti u srednjem vijeku nije bio tako konceptijski skladan kao prvi iz 1971, ali su, unatoč tome, pojedini njegovi odjeljci i razvojna područja bili ocrtani s produbljenijim shvaćanjima i neusporedivo širim vidokrugom, nego u ranijim sintezama.

Oprilike istodobno, u sredini 70-ih godina, Nada Klaić počinje objavljivati i niz gradskih povijesti: *Zadar u srednjem vijeku do 1409* (Zadar 1976, s I. Petriciolijem), *Zagreb u srednjem vijeku* (Zagreb 1982), *Crtice o Vukovaru u srednjem vijeku* (Vukovar 1983), *Povijest grada Trogira III/1: Javni život grada i njegovih ljudi* (Trogir 1985), *Koprivnica u srednjem vijeku* (Koprivnica 1987) i *Medvedgrad i njegovi gospodari* (Zagreb 1987). Sve te gradske povijesti nisu jednake vrijednosti, jer se primjetno razlikuju istraživačkim postupkom, pa je od njih svakako najvažnija prva, posvećena srednjovjekovnom Zadru, sadržajnom strukturom i izričajem od svih najpreglednija i najpromišljenija, ali, ipak, uzete zajedno, dragocjen su prinos poznavanju povijesnog razvoja naših gradova, od obalnog pojasa prema plodnom međurječju, te, pored svega drugoga, i svjedočanstvo o ustrajnoj ljubavi autorice spram hrvatske prošlosti. Monografijama, napokon, nije ocrtala samo povijest gradova, nego i feudalne obitelji,¹⁴ društvene pokrete¹⁵ i razvoj vinodolskog društva.¹⁶

Historiografsko vrednovanje opsežnog djela Nade Klaić tek je pred nama. Ipak, već se i sada u općenitu ocjenu o iznimnoj važnosti njezina znanstvena prinosa razvoju naše historiografije mogu uključiti i neke prethodne napomene. Neka od znanstvenih rješenja Nade Klaić bila su u stanovitoj mjeri sporna još u vremenu kada su nastajala, primjerice, njezino shvaćanje o odnosu Trpimirovića prema dalmatinskim gradovima, problem

12 Prije svega *Povijest Hrvata u srednjem vijeku*, što će biti sažetak cjelokupnog znanstvenog djela Nade Klaić.

13 U *Historiji naroda Jugoslavije I*, Zagreb 1953, napisala je dva odjeljka: *Organizacija vlastelinstva i položaj kmetova u XII. i XIII. stoljeću (700-705)* i *Državni prihodi i financije u Hrvatskoj i Slavoniji u XII. i XIII. stoljeću (705-709)*.

14 *Zadnji knezi Celjski v deželah sv. krone*, Celje 1982.

15 *Društvena previranja i bune u Hrvatskoj u XVI i XVII stoljeću*, Beograd 1976.

16 *Vinodol od antičkih vremena do knezova krčkih i Vinodolskog zakona*, Pazin-Rijeka 1988.

*Qualitera*¹⁷ ili, pak, tumačenje o ustanku hvarskih pučana 1510-1514.¹⁸ Neka je tumačenja napustila i sama autorica, predlažući u posljednjim godinama života neočekivano drugačija rješenja od onih što ih je zastupala u ranijim radovima, pa i u svojim *Povijestima*, naprimjer, o doseljenu Hrvata i njihovoj pradomovini.¹⁹ O takvim prijedlozima historiografija tek treba dati svoj sud, ali se, unatoč takvim pitanjima, s najvećom sigurnošću smije zaključiti da je cjelovito djelo Nade Klaić čvrsta i dragocjena osnovica na koju će se oslanjati svako buduće proučavanje hrvatske povijesti u srednjem vijeku.

Tomislav RAUKAR

---

17 Tzv. „*Pacta conventa*“ ili tobožnji ugovor između plemstva dvanaestero plemena i kralja Kolomana 1102. godine, *Historijski pregled* VI, 1960, 107-120.

18 *Novi pogledi na uzroke bune Matije Ivanića u svjetlu društvenih pokreta u srednjovjekovnoj Dalmaciji*, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 10, 1977, 51-64.

19 *Marginalia uz problem doseljavanja Hrvata*, *Razprave Slovenske akademije znanosti in umetnosti* V, 1966, 19-36: *O problemima stare domovine, dolaska i pokrštenja dalmatinskih Hrvata*, *Zgodovinski časopis* 38, 1984/4, 253-270.